

вольову сфери, моральну культуру та ін. Доведено, що стимулюючий вплив на здібності, формування творчої особистості та інтелектуально-творчий розвиток і педагогічну майстерність майбутнього вчителя в контексті акмеології має культивування професійного акме. Отже, сходження до акме професії відображається у структурі підготовки майбутнього педагога до професійної діяльності на основі акмеологічної моделі, що включає мотиваційно-орієнтований ланцюжок, цілісний ансамбль професійних дій діагностичного, розвивального, терапевтичного, коректувального і консультаційного характеру, а також аналітичний світоглядний та контрольний елементи.

Література

1. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды: В 2 т. / В.Г. Ананьев; под ред. А. А. Бодалева и др.— М.: Педагогика, 1980. — Т 1. — 232 с.
2. Библер В. Культура / В. Библер // Опыт словаря нового мышления. – М. : Прогресс, 1989. – 232–242.
3. Брушлинский А.В. Мышление и прогнозирование (Логико-психологический анализ) /А.В. Брушлинский. — М.: Мысль, 1979.— 230 с.
4. Гальперин Л.Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий / П. Я. Гальперин // Исследование мышления в советской психологии. - М., 1966. - С. 236-277.
5. Нагорная Г.А. Профессиональное мышление личности в процессе исследования педагогических традиций народа / Г. А. Нагорная //Известия Академии педагогических и социальных наук.— Вып.Х. – М. : АПСН, 2006. – С. 392-396.
6. Рубинштейн С. Л Основы психологии; Пособие для высших педагогических учебных заведений / С. Л. Рубинштейн. — М. : Гос. уч.-пед. изд-во, 1935. — 496 с.
7. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание / С.Л. Рубинштейн. — М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1958.-147 с.
8. Слостенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В .А Слостенин. — М.: Просвещение, 1976. — 160 с.

УДК 37.091.33-027:78.091

Лебедєва А. В.,

Київський інститут соціальних та культурних зв'язків імені святої княгині Ольги, старший викладач

ЕСТЕТИЧНЕ СТАВЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ ДО ДІЙСНОСТІ ЯК ФАКТОР ОСОБИСТІСНОГО ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядаються проблеми естетичного ставлення школярів до дійсності як фактор творчого розвитку особистості.

Ключові слова: естетичне ставлення до дійсності, музично-творча діяльність, мистецтво, школярі.

В статье рассматривается проблема эстетического отношения к действительности как фактор личностного творческого развития.

Ключевые слова: эстетическое отношение к действительности, музыкально-творческая деятельность, фактор творческого развития, школьники, искусство.

The article discusses the problem of aesthetic attitude to reality as a factor in personal creative development of the individual.

Key words: aesthetic relation to reality, music and creative activity, factor in personal creative development, the arts.

Актуальність. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні в числі найважливіших завдань передбачено значне поліпшення художньої освіти та естетичного виховання учнів, зазначено, що необхідно розвивати почуття прекрасного, формувати високі естетичні смаки, вміння розуміти і цінувати твори мистецтва, пам'ятники історії та

архітектури, красу і багатство рідної природи. Завдання активного залучення всіх дітей до скарбниці світової культури, естетичних цінностей зумовлено політичними, економічними та соціальними особливостями життя розвиненого суспільства.

Аналіз наукових досліджень і публікацій учених засвідчив, що в сучасній педагогіці існують різні підходи до використання мистецтва, зокрема музичного, в роботі з дітьми: як засіб естетичного виховання в особистісному розвитку школярів (Б. Ананьєв [2], І. Зязюн [3], Л. Масол [6; 7], А. Мелік-Пашаєв [8] та ін.); як засіб виховання та навчання в музично-творчій діяльності (О. Ростовський [11]); як засіб розвитку музичної творчості школярів (Д. Кабалевський [4], В. Рагозіна [9] та ін.); як засіб естетичного виховання школярів засобами музичного мистецтва (О. Апраксина [1], О. Ростовський [11] та ін.).

Зазначимо, що уявлення школярів про естетичне ставлення до дійсності у відбитті ставлення до оточуючого середовища залишаються недостатньо вивченими. Аналіз концептуальних підходів до вивчення значення музичного мистецтва як складової духовної культури та формування естетичного ставлення особистості до дійсності показує, що повноцінно якісне та комплексне дослідження до нашого часу з даної проблеми не проводилось. Ми припускаємо, що це пов'язано з низкою невирішених методологічних проблем.

Мета статті полягає у розкритті питання формування у школярів естетичного ставлення до дійсності в музично-творчій діяльності як фактору особистісного творчого розвитку

Виклад основного матеріалу. Сучасна педагогіка школи, орієнтуючи свої розробки на естетизацію навчально-виховного процесу та формування у дитини усвідомлення того, що вона є невід'ємною частиною довкілля (природи, культури, історії та ін.), стратегічною метою виховання визначає формування базису особистісної культури, залучення дитини до загальнолюдських духовних цінностей: до самої себе, до іншої людини та людства в цілому; до природи; до культури та мистецтва [5; 6; 9]. Педагогічна система української школи виявляє виняткову турботу про те, щоб підростаюче покоління отримало естетичне виховання, на все життя набуло почуття прекрасного.

Естетичне ставлення школярів до дійсності у творчій діяльності припускає засвоєння моделі твірної, художньо-творчої ставлення до світу, яке може бути вираженим у шкільному віці засобами мистецько-творчих видів діяльності [3].

«Сьогодні виникають освітні моделі, які ґрунтуються на гуманістичних засадах, тобто є особистісно зорієнтованими, і відображають особливості соціокультурного простору сучасності. Важливою ознакою культури інформаційного суспільства є прискорений темп науково-технічного розвитку, перманентність і швидкість змін у всіх сферах людської діяльності, мозаїчність і візуалізація інформації. Медіа-технології, особливо комп'ютерні ігри, якими вже сьогодні починають масово захоплюватися учні шкільного віку, синтезуючи елементи аудіальної, візуальної та кінестетичної інформації, стимулюють виникнення у школярів психологічного феномену синестезії – міжсенсорних асоціацій, провокують інтегративний тип мислення. У віртуальному океані феноменально поєднуються словесні тексти і музичні звуки, яскраві візуальні образи і лапідарні символи, раціональні схеми і захоплююча анімація, реальність і фантастика, правда і вимисел. І все це тією чи іншою мірою естетизується і перетворюється на потужний чинник духовного «виробництва людини» [7, с. 4].

У прямій залежності перебуває соціально-економічний рівень розвитку нашого суспільства. Сьогодні кожному педагогові стає ясно, що тільки пробудження творчих сил і здібностей людини є найважливішою умовою розвитку, як кожної людини, так і суспільства в цілому. Естетичне виховання в усьому різноманітті своїх можливостей є на цьому шляху одним із чинників такого розвитку. Духовно-моральні основи буття в сучасному суспільстві піддаються переосмисленню з позицій зміни соціально-економічних і політичних умов. Суспільство звернув увагу на мистецтво, зрозумівши необхідність гуманізації. Актуальність проблем виховання підростаючого покоління ні в кого не викликає сумнівів, тим не менш естетичному розвитку ще не приділяється належної уваги.

Учені довели, що лише людині з розвиненим естетичним ставленням до дійсності властивий особливий, естетичний тип узагальнення, яке будується на підставі емоційно-оціночного ставлення до предметів та явищ, що виникає у зв'язку зі сприйняттям їх конкретного чуттєвого образу, а не на раціонально-логічних засадах за належністю предметів та явищ того чи іншого класу об'єктів [8, с. 15-24].

У наш час у своїй навчально-виховній роботі школа вже не може обійтися без комплексу мистецтв. Крім того, учні відчують його активний вплив поза школою. Це кіно, театр, художні музеї, філармонії, цирк, концерти художньої самодіяльності, телебачення. Учні постійно спілкуються з різними видами мистецтва, але без цілеспрямованого педагогічного керівництва, ефект виховного, естетичного, пізнавального впливу часто виявляється незначним. Мистецтво не може більше залишатися якимось побічним, другорядним засобом впливу на учнівську молодь, адже саме воно є тією гармонійною частиною духовного багатства особистості, яка розвиває в ній почуття істинно людські: естетичні, інтелектуальні, моральні; де немає панування мистецтва, там люди не добродішні, а тільки розсудливі, не моральні, а тільки обережні, вони не борються зі злом, а уникають його не за ненависті до зла, а з розрахунку.

Сьогодні немає школи, технікуму, професійно-технічного училища, громадської дитячої та юнацької організації, в яких був би відсутній інтерес до естетичного виховання. Здатність розуміти, відчувати прекрасне є не тільки певним критерієм, показником рівня розвитку школяра. Вона виступає стимулом для розвитку власних творчих здібностей, вона багато в чому зумовлює той чи інший рівень духовного спілкування школяра з однолітками, близькими, друзями по класу і школі. Необхідно такий поступальний естетичний розвиток, коли інтуїтивне відчуття і розуміння прекрасного переходить з часом в усвідомлене ставлення до прекрасного в мистецтві і житті. У такому разі його динаміка буде природною і безперервною. Якщо ж ця природність і безперервність порушена (наприклад, такого розвитку не сприяє середовище, в якій росте дитина), ступінь необхідних зусиль педагога значно підвищується, а результативність естетичного виховання різко зменшується.

Практичний досвід шкіл, які проводять роботу з естетизації учнів, показує, що вони своєю творчою працею ефективно вирішують основне завдання – формують у школярів естетичне ставлення до дійсності. Означений процес сприяє всебічному розвитку особистості, яка поєднує в собі духовне багатство (високорозвинені духовно-практичні, теоретичні, естетичні здібності), моральну чистоту і фізичну досконалість. Саме тому в кожній школі естетизація розглядається сьогодні, як найважливіший елемент цілісної системи формування особистості. Передові педагоги розуміють її, як сукупність різноманітних засобів і методів, які пробуджують і розвивають у школярів естетичне ставлення до дійсності, до літератури й мистецтва, здатність пред'являти до них високі вимоги, оцінювати художні твори об'єктивно. Кожен вид виховання має свої неповторні особливості.

Специфічність естетичного виховання в тому, що воно формує в учнів розуміння краси, витонченість і загостреність світосприйняття, духовні потреби та інтереси, емоційно-естетичне ставлення до дійсності і мистецтва, розвиває творчі здібності. Такі вияви естетичного, як художнє бачення, домірність, ритм, уява, асоціативність, фантазія, інтуїція, синтез розрізнених уявлень та виявлення їх гармонії, прагнення охопити предмет або явище в його цілісній органічній доцільності, логічності і витонченості форми, мають важливе суспільне значення і носять універсальний характер. Без них неможливо сучасне виробництво, наукова творчість, формування світогляду, моральний розвиток особистості..

Надаючи естетичну спрямованість усім сторонам виховання, естетичне виховання виступає не відокремлено, а в органічному взаємозв'язку з політичним, інтелектуальним, моральним, фізичним і трудовим вихованням. Естетичне виховання надає цілісний і всебічний вплив на школярів, отже, в самому предметі та змісті естетичного виховання закладені основи і загального розвитку.

Для теорії й практики естетичного виховання представляють серйозний інтерес особливості естетичного розвитку учнів підліткового віку. Підлітковий вік – період

становлення особистості, особливо активного освоєння багатогранного світу. Це вік романтичних переживань, піднесених почуттів і прагнень. Це вік, в якому проявляється схильність до самоаналізу, прагнення до самоусвідомлення, самоствердження. Саме в цьому віці закладаються основи світогляду, естетичних, моральних, трудових, соціальних установок особистості, системи оціночних суджень, формується певний тип особистості. Мистецтво формує емоційно-образне ставлення школярів до дійсності, сприяє їх духовному зростанню, їх загальній культурі. Підлітків у мистецтві цікавлять сильні, яскраві особистості, котрі долають будь-які труднощі і виходять з них переможцями; їх приваблює боротьба зі злом, із силами природи, тобто краса людського духу. Численні дослідження підтверджують готовність учнів до найглибшого співпереживання, їх схильність до творчої уяви й поетичного домислювання, до вироблення правильних критеріїв оцінки морально-естетичного поведінки. Соціально-культурна ситуація, що складається в країні, багато в чому відповідальна за масовість антигромадських проявів у поведінці дітей аж до саморуйнування (злочини, проституція, наркоманія, токсикоманія, алкоголізм). Часом засоби масової комунікації – друковані видання, телебачення, кіно, роблять моделі асоціальної поведінки привабливими для все більш широкого кола дітей. Природно, асоціальна поведінка проявляється переважно за стінами школи, у вільний або самостійно звільнений від навчальних занять час. Визнання суспільством цього факту зумовлює необхідність зміни ставлення до вільного часу дітей, створення цивілізованої системи його організації, в тому числі і через естетизацію. Обсяг вільного часу дітей сьогодні визначається на основі залишкового принципу, в залежності від насиченості навчальних програм. Менш за все при цьому враховуються вікові та індивідуальні потреби самих дітей.

Завдання формування творчого ставлення школярів до дійсності виключно важливі для формування високодуховної особистості. Перш за все - це формування творчого ставлення людини до дійсності, оскільки сама суть естетичного – у творчості та співтворчості при сприйнятті естетичних явищ. Серед більш конкретних завдань – формування у школярів естетичного ставлення до дійсності, естетичної потреби, яку можна визначити як потребу людини у красі та діяльності за законами краси. Необхідно звернути увагу на два важливих компоненти: широту естетичної потреби, тобто здатності особистості естетично ставитися до можливо більшого кола явищ дійсності; і якість естетичної потреби, яка виявляється лише на рівні художнього смаку та ідеалу. Перераховані ознаки можна вважати критеріями естетичного виховання і розвитку особистості.

У контексті нашого дослідження проблеми критеріями формування естетичного ставлення до дійсності у позааурачній музично-творчій діяльності визначено: естетична усвідомленість дійсності (емоційно-оцінний критерій); естетичний кругозір (когнітивний критерій); мотиваційно-потребнісний; творчо-діяльнісний.

Емоційно-оцінний критерій характеризується такими показниками, як: спроможність до естетичного сприйняття, здатність особистості до вичленювання в явищах дійсності та мистецтва процесів, властивостей, якостей, які породжують естетичні переживання, відчуття образу, в основі якого – яскраво виражене особистісне ставлення до естетичних явищ; естетичне сприймання творів мистецтва, емпатія (здатність до естетичних співпереживань), емоційно-активна життєва позиція, естетичні інтереси, індивідуальні переваги, вміння дати естетично позитивну оцінку явищам дійсності.

Когнітивний критерій характеризується такими показниками, як: активне засвоєння найважливіших естетичних, музичних понять, що мають певне значення для розуміння сутності процесу естетичного відображення дійсності; створення певного запасу елементарних знань і вражень, музично-творчих умінь без яких не можуть виникнути схильність, інтерес до естетично значущих предметів і явищ; наявність естетично спрямованих суджень про мистецтво, асоціативно-образне мислення, рефлексії та саморефлексії; присвоєння естетичних цінностей і норм, відображених у творах мистецтва; усвідомлення ступеня приймаючої на себе відповідальності за морально-естетичний вибір; розвиток рівня знань та прагнень школярів до самопізнання та саморозвитку.

Мотиваційно-потребнісний характеризується такими показниками, як: потреба у музично-творчій діяльності та досягненнях; орієнтація на ідеали й естетичні вартості, прагнення встановлювати власні естетичні погляди й переконання; потреба в систематичному спогляданні за розвитком культури, мистецтва, спілкуванні з мистецтвом; наявність широких естетичних потреб, що виражаються: а) в читанні спеціальної літератури; б) у відвідуванні концертів, вистав, кіно та ін.; в) в участі в художній самодіяльності; г) в участі у позакласних і позашкільних формах естетичного виховання (фестивалі, конкурси, концерти та ін.); д) у глибокому інтересі до музичного мистецтва, напряду творчості окремо взятого композитора, виконавця; інтерес до мистецтва, потреба у спілкуванні з творами мистецтва.

Творчо-діяльнісний характеризується такими показниками, як: прояв естетичних переконань під час аналізу творів мистецтва; ініціативність у багатогранній музично-творчій діяльності (інтерпретація творів мистецтва, творче застосування набутих культурологічних, мистецтвознавчих та естетичних знань у процесі позаурочної музично-творчої діяльності); здатність до музично-творчого саморозвитку, самовизначення та самореалізації, що уможлиблює вираження себе у процесі залучення до мистецтва, у виборі форм і способів участі у позаурочній музично-творчій діяльності. Процес формування творчих здібностей особистості становить цілісну єдність творчої свідомості, яка включає сукупність знань у сфері естетики та творчої діяльності, що проявляється в розвитку вмінь та навичок дитини і характеризується двома взаємопов'язаними компонентами – здатністю до освоєння творчих цінностей і репродуктивною творчою діяльністю. Компонентами естетичного сприйняття є переживання – розуміння – оцінка.

На основі розроблених нами критеріїв та показників визначено рівні сформованості у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності – високий, достатній, середній, низький.

Порівняльний аналіз рівнів сформованості у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності, проведений після завершення формувального етапу експерименту за розробленими критеріями і показниками, засвідчив значне зростання високого рівня (25%) та значне зменшення показників низького рівня на 42,2%. Незначні позитивні зміни продемонстрували учні, віднесені до середнього рівня, (19,2%). Кількість школярів, віднесених до достатнього рівня, зросла на 36,5%.

З огляду на це музично-творчу діяльність школярів у позаурочний час виділяємо як найбільш ефективну у формуванні у школярів естетичного ставлення до дійсності. Визначаємо це тим, що, набуваючи здатність та маючи можливість відобразити своє ставлення до дійсності засобами музичних образів, школяр гармонізує себе і створює свій неповторно-індивідуальний світ, реалізуючись та актуалізуючись як повноправна особистість.

Висновок. Отже, однією з принципів особливостей сучасної школи є постійна і глибока увага до проблем естетичного виховання учнів.

Формування базису особистісної культури, залучення дитини до загальнолюдських духовних цінностей: до самої себе, до іншої людини та людства в цілому; до природи; до культури та мистецтва уможлиблює творчий розвиток особистості. Формування у школярів естетичного ставлення до дійсності, естетичний розвиток школяра, будучи органічно складовою частиною його всебічного розвитку, пов'язане з всебічною багатогранною діяльністю особистості, що розвивається з перетворення суспільства і є своєрідним показником її творчої активності

Найбільш яскравою, доступною моделлю естетичного ставлення школярів до дійсності, коли відбувається становлення духовного світу дитини, є мистецтво, де органічно пов'язані процеси пізнання світу, його естетичної усвідомленості та вираження свого власного до нього ставлення.

Враховуючи, що музично-творча діяльність школярів має естетичну природу і ґрунтується на естетичному ставленні людини до дійсності, стверджуємо, що оптимальними показниками рівня сформованості у школярів естетичного ставлення до дійсності можна

вважати: наявність певного обсягу міцних і глибоких історико-теоретичних, художньо-естетичних знань; розвиненість умінь і навичок сприйняття естетичного, розуміння єдності форми і змісту; розвиненість уяви, образного бачення; активність прояви асоціативності та емоційної пам'яті; вміння відтворювати художній образ адекватно авторському; вміння створювати власний художній образ.

Література

1. Апраксина О. А. Методика музикального виховання в школі : учеб. пособие [для студентов пед. ин-тов по спец. № 2119 «Музыка и пение»] / О. А. Апраксина. – М. : Просвещение, 1983. – 222 с.;
2. Ананьев Б. Г. Индивидуальное развитие человека и константность восприятия / Б. Г. Ананьев. – М. : Просвещение, 1986. – 334 с.;
3. Зязюн І.А. Виховання естетичної культури школярів: навч. посіб. - К. :ІЗМН, 1998. – 156 с.;
4. Кабалевский Д. Б. Прекрасное побуждает доброе / Д. Б. Кабалевский. – М. : Педагогика, 1975. – 160 с.;
5. Комаровська О. А. Естетичне виховання молодших школярів засобами музично-театрального мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. А. Комаровська – К, 1992. – 23 с.;
6. Масол. Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика [монографія] / Л. М. Масол. – К. Промінь, 2006. – 432 с.;
7. Масол. Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : методичний посібник для вчителів [У двох частинах / Л. м. Масол. –Харків : Ранок, 2005. – Ч. I. – 113 с.;
8. А. А. Мелик-Пашаев. Психологические проблемы эстетического воспитания и художественно-творческого развития школьников / А. А. Мелик-Пашаев // Вопросы психологии. – 1989.– № 1. – С. 15–24.;
9. Ребенок в мире культуры / под общ. ред. Р. М. Чумичевой. – Ставрополь, 1998. – 172 с.;
10. Рагозіна В. В. Формування творчих здібностей молодших школярів у процесі музичної діяльності / В. В. Рагозіна. – К., 1991. – 167 с.;
11. Ребенок в мире культуры / под общ. ред. Р.М. Чумичевой. – Ставрополь, 1998. – 182 с.;
12. Ростовський О. Методика викладання музики в початковій школі / Олександр Ростовський. – Тернопіль : Навчальна книга, 2000. – 215 с.

УДК 371

Постоюк Н.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет психології, аспірант

ПОЄДНАННЯ ІДЕЙ АГРОПРОМИСЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В КУРСІ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ (ЗА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЮ СПАДЩИНОЮ СЕРГІЄНКА Д.Л.)

На думку Сергієнка Д.Л. зв'язок навчання біології в школі з сільським господарством виступає фактором покращення стану агропромислового комплексу. У статті було розглянуто погляди педагога щодо завдання навчання біології, його змісту і тематики в школі, вимоги до вчителя біології.

Ключові слова: навчання біології, агропромисловий, сільське господарство, вчитель біології, тематика роботи

From D. Sergienko's point of view connection of training of biology at school with an agriculture is a factor of improvement of a condition agroindustrial complex. In the article it is considered views of the teacher at tasks on training biology, its contents and subjects at school, requirements to the teacher of biology.

Key words: training of biology, agriculture, agroindustrial complex, a teacher of biology, subjects of work.